

Homenatge a Elvira de Hidalgo

Vall-de-roures recorda la figura d'aquesta soprano, mestra de Maria Callas

Entrevista a J.A. Chauvell

El nou alcalde d'Alcampell i vicepresident de la Llitera ens dona la seua visió dels problemes d'aquesta comarca

VII Escola d'Estiu a la Franja

Gran èxit de les jornades celebrades a Fraga que analitzen la didàctica del còmic i l'audiovisual

LA FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

1,80 €

Any 4 • núm. 30 • La Franja, setembre-octubre de 2003

La història es repeteix

Huracà a Massalió

PASQUAL VIDAL

L'huracà del mes de juliol destrou una part del bosc del terme de Massalió

EDITEN:

Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associació@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:

Màrio Sasot

COORDINADORS:

Josep Galan, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL·LABORADORS:

C. Alcover, D. Badia, S. Barber, A. Bengochea, F. Blanch, M. Blanc, J. Boix, D. Borbon, V. Borbon, T. Bosque, A. Capdevila, J.A. Carré-gallo, J. Cases, C. Castany, A. Castellnou, A. Enjuanes, J.L. Escuer, M. Espitia, J. Espluga, P. Fontoba, R. Ferrer, G. Francino, J. Galan, Q. Gibert, M. Gimeno, À. Huguet, V. Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat, J. Laforga, C. Lapresta, A. Larré-gola, J.A. Llerda, E. Marqués, C. Martí, M. Martínez, Mauri, C. Messeguer, M. Mateo, D. Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J. Micolau, G. Miret, J. Montclús, H. Moret, J. Motis, A. Orús, J. Pallarol, J. Puche, A. Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M. Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez, J. Salleras, M. Sampietro, J. San Martín, C. Sancho, X. Sebastià, J.L. Seira, A. Serés, J. Seuma, R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R. Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, G. Xacon.

CORREU ELECTRÒNIC:

tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:

Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia, Llibreria Cabrera
Girona
Llibreria Les Voltes
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés
Saragossa
Kiosko Hermanos Vidal
Tamarit
Estanc Patrito
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

Colonialisme o demagògia?

No fa gaire temps, el director de l'*Heraldo de Aragón*, Guillermo Fatás, tornà a parlar dels suposats afanys imperialistes dels nostres veïns de l'Est, assenyalant com a mostra la publicació d'un mapa on apareixen les comarques de la Franja Oriental d'Aragó dins dels anomenats «Països Catalans».

No ens correspon a nosaltres defensar o justificar als «catalans», però estem una mica tips de veure la constant demagògia que se'n fa sovint amb aquest tema.

En primer lloc, l'esmentat mapa diferencia clarament (amb una gruixuda línia de separació) l'enclavament de les comarques d'Aragó, les de Catalunya i les de «Catalunya Nord». El concepte de «Països Catalans» és usat, doncs, com «regions o zones on es parla català». Ningú s'esquinça les vestidures quan es parla de països hispanoamericans.

Sobre el presumpte afany annexionista dels catalans, només volem comentar que l'Estatut de Catalunya no contempla aquesta possibilitat i recordar que l'Article 10 de l'Estatut d'Aragó diu: «*Podrán incorporarse a la Comunidad Autónoma de Aragón otros territorios o Municipios limítrofes enclavados...*».

El Rolde Choben del PAR animava els pobles «històricament aragonesos» i ara sota administració catalana a integrar-se a l'Aragó. Qui són els annexionistes?

Pel que fa a que, dins de les comarques de la Franja Oriental d'Aragó incloses en els Països Catalans, hi ha poblacions castellanoparlants, la Llei de Comarcalització d'Aragó diu que per a crear una comarca ha d'existir entre els muni-

cipis d'una mateixa comarca «... *vínculos y relaciones... características e intereses comunes...*». Per què la llengua no va ser un element determinant per a la creació de les comarques de la Franja? Per què s'hi van barrejar poblacions amb diferent llengua? Per què la comarca del Matarranya es va partir en dos passant uns pobles a Casp? Quins vincles culturals existeixen entre Faió i Chiprana?

Un altre cas molt diferent és la comarca del Baix Cinca, un entorn geogràfic i econòmic cohesionat (si ens abstraiem d'interferències polítiques que trauen i inclouen viles a la seua conveniència) però que és «naturalment» bilingüe.

En el mateix article insisteix Fatás en que, a l'Aragó Oriental, no només es parla català. Té raó, els mestres, els metges, menescals, secretaris d'ajuntament, capellans, etc... (en definitiva, la «gent culta») parlen castellà. La gent del poble parla català. Sàpiga que la Franja és el lloc on es parla més català de tots els anomenats Països Catalans.

Res diu el senyor Fatás del fet que aquests 60.000 aragonesos catalanoparlants i 10.000 aragonesos que parlen aragonès, no tenim reconeguda per Llei la nostra llengua materna. Fins quan hem d'esperar? Fins que desapareguen i no siguen un «problema» per a la identitat aragonesa?

Per altra banda, agrairíem que a les informacions culturals i als suplementes literaris dels diaris aragonesos com ara l'*Heraldo* i altres d'Aragó, paresen més atenció al quefer dels autors aragonesos que escriuen, canten o representen obres en català. Seria aquesta la manera de fer desaparèixer alguns tòpics i prejudicis en el si de la societat aragonesa. O és que això no interessa?

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

8

El Baix Cinca

10

Entrevista

Josep A. Chauvell,
alcalde d'Alcampell i vicepresident
de la comarca de la Llitera

13

La Llitera i la Ribagorça

14

Tema del mes: Vall-de-roures
honra a Elvira de Hidalgo,
mestra de l'òpera del segle XX

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió
Sobre el llibre
Autoestima i Països Catalans

salutació del director

Aquest mes d'octubre hem arribat al número 30 de la revista *TdF*. Potser podrà semblar una tautologia inútil mencionar-ho, però les desenes de col·laboradors que hi participen de manera assídua o esporàdica i els lectors que ens segueixen amb atenció, mes rera mes, durant aquests tres anys sabran perfectament el que suposa treure endavant una revista a base de dos ingredients bàsics: voluntarisme i amor a la terra que els ha vist nàixer o que han descobert al llarg de la vida. No són poques les passes donades fins ara per a perfeccionar la maquinària que fa funcionar aquest invent i encara són més els que falten per oferir un producte cada cop més digne professionalment i que arribi a sectors més amples de les nostres comarques.

Però, mirant enrera, des d'aquell número 1 i d'altres que tants esforços ens va costar treure endavant, penso que hem creixcut considerablement en nombre de col·laboradors, la qual cosa ha repercutit en la millora d'un producte fet amb honestedat que en tot moment ha gaudit del respecte, la consideració i la credibilitat dels seus lectors.

A tots ells, i a les escasses institucions que ens venen recolzant d'una o altra manera, moltes gràcies. I a continuar, que tall no en falte!

Mário Sasot

cartes dels lectors

Ara és el moment

Començàvem l'estiu amb les segones Colònies dels Països Catalans i a l'uníson el segon Acampallengua. 5.000 persones i més del doble de gent acampada que l'any anterior certificaren que el Principat ja té una Acampada per la Llengua, al Matarranya. L'acte reivindicatiu més multitudinari que es fa al llarg de tota la Franja de Ponent.

A l'agost arribava a la Universitat Catalana d'Estiu la més nombrosa presència *franjolina* de les seues trenta-cinc edicions.

Només començar setembre tot convocant 31 entitats d'aquestes comarques s'ha fet al Casal Jaume I de Mequinensa les *Primeres Jornades de Ponent* els dies 6 i 7. Com diuen els companys de l'Espenta –els impulsors– «per a coordinar-nos i cercar formes més dinàmiques i més efectives de fer arribar la nostra veu arreu de Ponent».

Ara entrem a la tardor amb la major densitat de Correllengües de tots els territoris dels Països Catalans i clourem l'any amb la quarta edició de la Nit de Gala de la Franja de Ponent, els actes dels Premis Jaume I, que són, hores d'ara, l'exponent més prestigiós de la nostra cultura en aquestes comarques occidentals.

Però mentrestant ens hem plantat a vint anys de la Declaració de Mequinensa.

El mes de febrer de l'any 1984 es van reunir al castell de Mequinensa desset alcaldes de les quatre comarques de la Franja i el Conseller de Cultura del Govern Aragonès, Sr. Bada. Allí van signar la històrica Declaració on reconeixien la llengua catalana com part del patrimoni cultural d'Aragó, rebutjaven les denominacions despectives com «xapurriau» i declaraven la

urgència de donar impuls a l'article 3er de la Constitució Espanyola i 7è de l'Estatut d'Autonomia d'Aragó pel que fa a la conservació i estudi de les nostres variants.

Vint anys més tard, res.

La situació no pot ser més desfavorable. Cap govern dels que han passat per Saragossa ha fet res per nosaltres a banda d'agredir-nos i ara també trencar-nos les comarques. El català ha retrocedit fortament dels nostres pobles i en alguns ja ratlla la desaparició. Molts jòvens s'han passat al castellà i els xiquets que enraonen la nostra llengua sovint ho fan inundats de paraules castellanes. El futur ve de la ma dels que creixen ara. Per tot això cal actuar enèrgicament. Des d'enguany el Correllengua crida a la convocatòria nacional també a la Franja de Ponent i aquest 4 d'octubre serà la prova de foc a Mequinensa. Tots units per aturar les agressions i retornar la dignitat als nostres pobles.

Guillem Xacon
Mequinensa

Aclariment

Respecte a l'article de l'Ham de *Temps de Franja* 29, us faig saber que n'Hèctor Castro, que havia quedat a les portes de sortir regidor a l'ajuntament del Torricó, on el PAR havia tret un diputat, ha passat a ser regidor per dimissió del que ocupava el primer lloc. Se suposa que la dimissió s'ha produït a instàncies superiors per tal que en Castro, puga atacar l'alcaldia amb el tema del català. Se suposa.

P. J.
Lleida

Corona d'Aragó

La proposta de Maragall d'estudiar la constitució d'una macro-regió que comprendria aproximadament l'antiga Corona d'Aragó està aixecant polsegueres i traient de polleguera als nacionalistes hispànics, que ho veuen com un intent de segregació d'una part d'Espanya i potser també de França. Periòdics, comentaristes i polítics al més alt nivell, àdhuc alguns companys de partit de Maragall, veuen la proposta com una forta amenaça a la sagrada unitat de la Pàtria. I segurament cap d'ells s'ho ha llegit detingudament perquè la idea en qüestió ja va ser avançada fa anys per l'Eurocongrès 2000, que parlava de la tendència futura a Europa en constituir-se en macro-regions i una d'elles era l'Euroespai Llatí Central format per l'Occitània i l'antic Regne d'Aragó, és a dir, que Maragall no fa més que posar fil a l'agulla d'una cosa parlada i aprovada a les conclusions del citat Congrés. I només es tracta de crear xarxes de relació i constituir òrgans que marquin directrius de cara al futur d'aquesta macro-regió europea. A l'Aragó han sortit els desconfiats de sempre anunciant que el que busca Catalunya és, senzillament, l'annexió dels territoris. Sort que Marcel·lí Iglesias ha dit prou clar que ell no hi veu cap perill, al contrari molts d'avantatges, com els que se'n deriven d'altres entitats supra-regionals que ja existeixen i de les que Aragó forma part. Espero que s'ho miraran tots plegats amb calma i tranquil·litat i que tirin endavant si la cosa mereix la pena, però sense histèries ni prejudicis previs.

Miquel Blanc

L'Escola catalana de la festa a Horta i el Matarranya

■ Carles Sancho

En el VII curs de Jocs Tradicionals a Horta de Sant Joan celebrat del 21 al 17 de juliol d'enguany els coordinadors van considerar com uns dels seus objectius ampliar la col·laboració amb la veïna comunitat autònoma aragonesa, tot aprofitant la situació d'Horta com a punt de contacte entre territoris. Així, els responsables del curs d'enguany Biel Pubill, professor d'Educació Física de l'IES de Flix i Toni Costes, professor de l'INEF de la Universitat de Lleida, van programar una sèrie d'activitats en aquesta direcció.

Dues sessions del curs van estar a càrrec de Fernando Maestro que presentà els jocs tradicionals als Pirineus. Aquest veterà activista cultural és el promotor i director del Museu de Jocs Tradicionals de Campo-Osca- de visita obligada per a especialistes i curiosos per entendre la importància social dels jocs. L'alumnat, com cada any, va haver de combinar les classes teòriques i pràctiques, i una tarda feren un interessant treball de camp. En grups de quatre, varen fer un registre i inventari de jocs tradicionals a quatre viles: dos de la Terra Alta i dos del Matarranya —a Arenys de Lledó i a Calaceit—. Els alumnes van haver d'entrevistar la gent gran, els millors transmissors de la cultura popular, una classe pràctica que sempre resulta molt agraïda i enriquidora. Nosaltres, com a representats de l'Associació Cultural del Matarranya, vam presentar els jocs en el recull del *Molinar* i un nou inventari de jocs tradicionals del Matarranya. A continuació, vam jugar amb

els alumnes al joc del 'tiro al rogle' recuperat fa dos anys a la Codonyera i que no s'hi jugava des d'abans de la guerra civil. Encara que la nostra intenció havia seguit traslladarnos a la vila del Mesquí per jugar allà mateix i ensenyar el trinquet cobert més antic dels que es conserven a les nostres terres, però no va poder ser perquè desplaçar-hi els 34 alumnes del curs sempre resulta

complicat i costós. La nit del divendres hi va haver un concert de Túnez & Sesé en el convent de Sant Salvador, magníficament restaurat. La música del grup nascut a Torredarques i els poemes de l'escriptor pena-rogí Desideri Lombarte tornaven a representar les nostres terres de frontera al costat dels versos dels catalans Carner i Espriu.

A més, al Festcat 2003, com cada any, hi van haver altres interessants activitats formatives i lúdiques: passejada amb bicicleta per la via verda, presentació dels jocs tradicio-

nals recuperats per Joan Amades, els jocs del País Valencià i de la Terra Alta, els jocs de taula, tallers de juguets, vetllada de contes al mas de Quiquet, com utilitzar el suport informàtic en els jocs, visita guiada a Horta...

Com diu el programa de mà del Festcat 2003: «El curs de jocs tradicionals d'Horta de Sant Joan intensifica la seva implicació amb el territori a través d'una celebració amb l'Ajuntament de Bot i de diversos treballs de camp a altres localitats de la Terra Alta i el Matarranya».

Jornada del Festcat celebrada a Calaceit

Xiquets jugant a la plaça d'Horta de Sant Joan

Tot un luxe

Aquest mes de setembre es compleixen 20 anys de TV3 i Catalunya Ràdio. Com que tenim la sort que la ratlla que parteix l'Algars per la meitat, dixa passar les ones hertzianes, fa vint anys que hem descobert que amb la nostra llengua es pot parlar de qual-sevol cosa: de política, d'esports, de ciència, s'hi poden fer concursos i veure-hi «westerns» i «culebrons». Queda molt lluny aquella frase d'un ex-president de la transició que deia que no s'imaginava classes de física nuclear en català.

Però, a més, el fet de poder veure TV3 ens ha permès triar un altre estil de fer televisió. La televisió pública catalana ha exercit d'això, de pública, i ha creat programes de gran qualitat, emetent-los en hores de màxima audiència, com és el cas de «Ciudadans», «30 minuts», «La vida en un xip», «Afers exteriors», «La Columna», els documentals d'investigació sobre el franquisme, i tants d'altres.

Com a professional del disseny gràfic m'agradaria remarcar també la gran importància que té aquesta disciplina a TV3-C33. És un goig veure les solucions gràfiques de les «casetes» dels programes, de les «cortinetes» de continuïtat, etc. M'enorgulleix, a més, veure en els crèdits dels programes els noms d'alguns dels meus antics companys de l'Escola Massana.

Hi hagut, hi ha i hi haurà també coses dolentes, però el que he volgut ressaltar és que és possible ser líder d'audiència sense sucumbir a fugar dins els pitjors instints, la morbositat, l'escàndol o la banalitat. I amb la sort que ho han fet en la nostra maltractada llengua. Tot un luxe.

Carles Terès

Les Corals del Matarranya a Europa Cantat

■ Margarita Celma

Seminari per a joves compositors

Aquest esdeveniment internacional s'ha celebrat enguany a Barcelona del 18 al 27 de juliol. Més de 3.500 persones entre cantaires, directors i corals que provenien d'Europa, Amèrica, Xina, Japó, Israel, Rússia, Moldàvia, Marroc... i de tants altres llocs de tot el globus, van gaudir d'uns dies carregats de bona música vocal.

Europa Cantat constitueix una organització que des de fa mes de 40 anys prova d'unir i relacionar a gent de tots els indrets a través del cant coral, buscant la tolerància i comprensió entre els pobles. Cada any es celebra una setmana cantant, un concurs internacional de joves directors de cor, l'acadèmia europea per a joves directors, el cor mundial, seminaris per a joves compositors i l'edició de revistes informatives.

Aquest any a Barcelona hem pogut triar entre 27 tallers diferents, 25 per a coralistes que han reunit tots els estils del moment (música de les diverses regions d'Europa, Catala-

na, Cants Religiosos, Show Choir, Gospels, Pop, Jazz, música de compositors actuals Javi Busto i Miskinis, Polifonia Antiga i Cors d'òpera) i dos per a directors, on han perfeccionat la seva tècnica i interpretació. Tots els «Ateliers» han estat ben portats per una selecció de músics que destaquen dintre del panorama coral actual.

També hi ha hagut concerts per la tarda i hem pogut escoltar la música envoltant espais meravellosos com son l'església de Santa Maria del Pi, Sant Jaume Apòstol, Sant Just, Santa Anna, Sant Ramon de Penyafort, Santa Mònica, Orfeó de Sants, l'Auditori, El Liceu, El Palau de Congressos i el d'Esports. Tot això sense oblidar que el festival es succeïa a un incomparable marc històric, artístic, innovador i acollidor com és la ciutat de Barcelona.

Tots els cantaires que van voler van poder participar com a observadors. En el cas de les Corals del Matarranya gent de Beseit, Calaceit, Caseres,

Queretes, Vall-de-roures i també del Baix Aragó: Alcañiz, vam passar un fabulós dia escoltant concerts de gran nivell i coneixent gent de tot arreu. No hi va faltar el cant i van ser dos canons del Llibre Vermell del Monasteri de Montserrat els que tant magistralment ens va ensenyar i dirigir Pep Prats, reconegut director català.

Tots vam tornar molt contents cap a casa, plens de música... però teníem un recel: Visitaríem Mainz al 2006?

Casi ens van convèncer i ara tenim tres anys per preparar-nos vocalment i per assegurar el nostre Inglés, idioma oficial de relació a l'àmbit Europa Cantat.

Potser som un poc més Europeus, el que està clar és que ens hem tingut que acceptar i conèixer i això sempre cree llaços d'unió.

La música i les cançons de cada país ens favoricen l'amistat i fins i tot ens obren uns horitzons més amples.

Gràcies Europa Cantat, per tot.

Jornada sobre els masos a Mont-roig de Tastavins

■ Carles Sancho

Monroyo: el hàbitat disperso (las masías) és la nova publicació editada per l'Associació Cultural Sucarrats de la vila de Mont-roig a l'Alt Matarranya i per tal de donar-li la màxima difusió es va celebrar el 10 d'agost una intensa i extensa jornada dedicada als masos i a la masoveria.

La convocatòria començà amb la introducció a la jornada pel mont-roigí Carlos Marzo, corrector de la publicació. A continuació la presentació del llibre on intervingueren Andrés Cros, alcalde de la vila, David Albesa, president de l'A.C. Sucarrats i José Antonio Carré-galo, autor dels textos i coordinador del volum, en el qual hi van col·laborar un centenar de veïns. El llibre va adreçar principalment –segons l'autor– als masovers i a les masoveres que crearen una cultura pròpia

d'adaptació a l'entorn i que formen una part molt important de la nostra història. Seguidament hi va haver una taula redona sobre els masos en la que intervingueren com a ponents: Alberto Bayod, historiador de Bellmunt que va parlar de les «Activitats humanes i hàbitat dispers en el Baix Aragó. Apunts històrics», Artur Quintana, diactòleg i professor universitari a Alemanya, de «La literatura popular masovera», Josefina Roma, antropòloga a la Universitat de Barcelona, «El mite de la vida en la masia» i Joaquín Lorenzo, gerent d'OMEZYMA, que parlà del futur dels masos «Els masos, un potencial de desenvolupament sostenible». Una interessant taula redona que donà una visió molt completa dels masos des de punts de vista totalment diferents i, a

voltes, complementaris i que ens va permetre entendre una mica el complicat fenomen masover fins ara no gaire estudiat a les nostres terres. L'acte es va celebrar en els recents restaurats porxos davall l'ajuntament de la Vila i contà amb una gran assistència de públic vingut de tota la comarca, on hi havia molts masovers i masoveres que, de forma anònima, havien ajudat a escriure aquestes pàgines.

Seguidament vam traslladar-nos a la sala d'exposicions de l'ajuntament on visitarem «Terra de masos», una mostra fotogràfica dels masos del terme de Mont-roig, amb un gran mapa de localització dels edificis i uns dibuixos de T. M. Ballester sobre la vida al mas. Els gaiters locals de la Galdru-fa acompanyaren els participants d'un sopar de germanor

fins la fonda Guadalupe. Per finalitzar la jornada sobre els masos el grup d'animació 'Pingaliraina' va fer una ronda per la població mostrant la seua habilitat amb els jocs malabars, representant les narracions històrico-legendàries que parlaven de les nostres viles, acompanyada de música tradicional i jotes en català interpretades pel polifacètic musicòleg Àngel Vergara. Un extraordinari espectacle d'animació de carrer que va convocar a grans i xics i que va cloure molt dignament els actes de la jornada sobre els masos.

Trobada a Nonasp de l'Associació Cultural del Matarranya

■ C.S.

La jornada de convivència d'ASCUMA a la vila de Nonasp el 3 d'agost que va substituir la Trobada Cultural del Matarranya d'enguany –com ja es va informar en l'anterior número de TdF– va estar plena d'actes i va convertir-se en una celebració amb una gran assistència de socis i simpatitzants –al voltant d'un centenar–.

La convocatòria va començar a mig matí a la plaça de l'Ajuntament on visitarem la casa-palau del segle XV convertit, després d'una notable restauració, en Casa la Vila. En acabat, ens vam traslladar

al Museu Etnològic dels Amics de Nonasp que es troba en contínua ampliació, on s'han recreat amb molt encert les dependències més significatives d'una casa tradicional de principi del segle XX. Els didàctics dibuixos de Pasqual Vidal complementen encertadament l'exposició museística. Després anarem a l'església gòtica de Sant Portomeu –Bertomeu– una restaurada construcció en la que hi destaquen els pesats contraforts que envolten la construcció, dins del temple s'hi ha instal·lat una digna exposició d'objectes religiosos propietat de la

parròquia. Més tard, abandonarem la vila i baixarem a l'entorn natural format per la confluència dels rius Matarranya i Algars on es troba l'ermita de la Mare de Déu de les Dos Aigües, on ens van servir un dinar de germanor. A la tarda, dins del recinte religiós, hi va haver diverses actuacions. Antoni Bengochea ens recità poemes de Desideri Lombarte, Hèctor Moret i José Miquel Gracia i diverses narracions de tradició popular. Joaquim, poeta del Montsià, ens recità una selecció dels seus millors versos. Finalment, per cloure l'acte, hi hagué una

actuació musical a càrrec del grup queretà format per Jean Pierre i Mallen que interpretaren diferents temes, entre els quals destacaren els que van enregistrar en el CD *Una roella al cor* en homenatge al poeta pena-roigí Desideri Lombarte. Dues veus i dues guitarres que es complementen per oferir una música prou expressiva i de notable qualitat.

Una jornada que, a pesar de la intensa calor, va servir per conèixer Nonasp i per «retrobar-nos i poder intercanviar idees i inquietuds» –com molt encertadament deia la convocatòria al Baix Matarranya.

La història es repeteix: gran tornado al terme de Massalió

■ Pasqual Vidal

PASQUAL VIDAL

Cantera de pins pelada a la vessant de la vall d'Alcanyís

A la revista *Kalat-Zeyd* d'enguany, de l'Associació de Dones de Calaceit, vaig fer un extens article relatant la història de les *Ones de foc* de Massalió. Mai m'hauria pensat a l'hora d'escriure l'article, que aquest any el fenomen tornaria a repetir-se amb característiques semblants a les anteriors. L'única diferència l'ha marcat el que no hi ha portat descàrregues elèctriques, és a dir, el foc no hi era present afortunadament. El fenomen, curiosament, tornà a passar a la mateixa zona, a set quilòmetres del poble i Vall d'Alcanyís amunt, i tanmateix, entorn als mateixos mesos: El del segle XVIII es produí l'11 de juliol de 1748 com consta en un llarg romanço de l'època, d'autor anònim, on relata detalladament els fets. L'altre, enregistrat i documentat al diari del seu temps *El Noticiero* de Saragossa, té lloc el 14 d'agost de 1908, i l'actual —quasi al complir-se el centenari de l'anterior— el dia 23 del passat mes de juliol.

Fet aquest preàmbul històric, em centraré a esbrinar allò que ha estat notícia extraordinària tant a les nostres contrades, com als mitjans de comunicació de Catalunya on la TV3 s'ha fet ressò emitint notícia i imatges directes del fenomen al telenotícies de la vesprada del

dia 24 de juliol. Tal com ja ens tenen acostumats, tot i ser avisats, els mitjans aragonesos, sobretot els televisius, no hi van estar presents ignorant el fet. Anecdòticament, la televisió d'Aragó sí es fa ressò donant la notícia l'1 d'agost, d'un simple revolvi que destrossà només una teulada d'un magatzem a la ciutat de Jaca. Els de la Franja seguim sent ciutadans de segona a tots els nivells.

El 23 de juliol sobre les cinc de la tarda va començar a fer-se tempesta. Era força gran, doncs s'estenia quasi per tota la comarca. Els trons i els llampecs van anar en augment, fins que des de Massalió es sentia un enorme soroll cap allà a l'anomenat Cap del Terme, tot i estar tant lluny, com he dit a set quilòmetres de distància. Tanmateix, des del Cap de Vila podia observar-se tot un cel tèrbol d'un color roig-amoratat. L'ambient atmosfèric arribà fins el Barranc dels Piquers, a un quart d'hora de la vila. La gent va adornar-se'n que allò era més que una tempesta normal i van sospitar que el fenomen tornava a repetir-se. Tot va acabar amb un tro esgarriat, d'aquells que marca època, les cases van retomar i inclòs un sord-mut del poble va enterar-se del retron.

...
*se formo sobre aquel pueblo
una denigrante nube
cuyo infiel horrible ceño
a todos causó temor,
y ya entregados al miedo
todos a una voz decían
sus malévolos efectos.
Al tiempo pues que engrosaba
la nube, se vió al momento
levantarse de la tierra
un torbellino soberbio...**

La notícia de les destrosses la dóna a la vila aquell mateix dia l'Arsenio Xorxi, doncs es trobava molt prop del lloc del tornado on arribava tot l'ambient atmosfèric, al mas de la Venta on va amagar-se tot dient-se ell mateix: —Que passo lo que Déu volgue!

De seguida, ja passada la tempesta, la gent va acudir al lloc dels fets amb tota mena de vehicles, i així els dies següents va convertir-se en tota una romeria de gent vinguda dels pobles de la rodalia. Allò era una cosa mai vista!

El tornado agafà una amplària de més de mig quilòmetre, més o menys sobre un sis-cents metres, i l'epicentre s'estengué per les partides del Pinar d'en Gall, la Mascarosa, llit de la Vall d'Alcanyís a partir del cap del mas de la Carmela, la vall d'en Cases i tots els Puputs. Tota la zona està completament arrasada.

Aquesta part de terme gaudeix d'una gran frondositat, sobretot, de gran pinars molt espessos. Després del tornado es pot veure el gran contrast que hi ha entre la zona arrasada amb costes i canteres completament pelades i d'un color terrós i la part fèrtil d'un verd intens on aquest no hi ha passat. Aquesta línia divisòria fa que el panorama siga més desolador. Tots els masos han perdut totes les teulades i les teules hi resten escampades pels camps. El mas del Campaner, al mig de la vall d'en Cases es

troba completament enderrocat no quedant-hi pedra sobre pedra de les seves parets. Igualment, el corral de la ramaderia i el mas d'en Peret ha quedat molt malmès, les lloreres de la teulada han estat eixecades i moltes de les pedres de les parets estan a terra. La gran carrasca de l'antiga nòria del pou de Peret està completament desfeta, fins el punt que només hi ha quedat la base del seu tronc, tot i conèixer lo forta que és la fusta d'aquest tipus d'arbre. Pins centenaris han estat arrancats des dels seus arrels i d'altres es troben partits per la meitat. tot i ser tan grans, el tornado els va fer volar trobant-se escampats per tot arreu. També ha arrancat oliveres i ametllers, i els que han quedat en peu els ha deixat completament pelats, sense branques o branques partides. Els arbres i la brolla agafà un color ocre i terrós al barrajar-se la terra i l'aigua i escampar-la en forma de fang. Tot el paratge és desolador i els danys són grandiosos. Es trigarà molts anys a tornar a recuperar-se tota la zona.

Aquest fenomen no és molt comú dins de la Península Ibèrica, i com hem vist, és en aquesta zona concreta on es dóna les peculiaritats adequades perquè es produeixin amb una certa periodicitat.

...
*però habiéndole el vapor
introducido muy presto
una exhalación fogosa
recibió un robusto cuerpo
igneo, denso y denegrido,
y entumecido en efecto
del todo formó excesivo
un gran huracan violento
de fuego y aire tan cruel
bárbaro, impetuoso y fiero
que arrancó cuantos nogales,
olivos, plantas y almendros
halló en los alrededores...**

* Del romanço del segle XVIII.

Tejera Miró, Joaquín

A les eleccions municipals de maig es presenta a l'alcaldia de la capital del Baix Cinca, pel PAR, Joaquín Tejera Miró, antic diputat a les Corts d'Aragó per la UCD i persona a qui tothom valora significativament, començant per mi mateix. Coneixent com coneixem l'evolució del pensament de Tejera sobre el tema de la llengua catalana a l'Aragó, li demanàrem, primer, públicament, un esforç, si no una promesa, que la seua postura discorrerà per la senda de l'Acadèmia i de la Universitat, pels plantejaments científics, pels plantejaments que la cúpula del PAR va defensar al seu dia a les Corts en favor de l'oficialitat de la llengua catalana i de la promulgació d'una Llei de Llengües d'Aragó, pel plantejament que tant València, com les Illes Balears com Catalunya i Andorra mantenen sobre la unitat de la llengua i de les normes ortogràfiques, pel plantejament que han defensat alcaldes del PAR, com els de Castillonroi, Albelda o Saidí, el regidor del PAR de Mequinensa, i els 43 regidors de la Franja que van firmar el Manifest de Mequinensa.

I en segon lloc, que faja la pedagogia que calga per fer entendre els anteriors regidors i un sector de la militància, que, contra la Universitat, no s'hi pot estar. Que els plantejaments del PAR són perfectament compatibles amb la Ciència. i que, amb la virulència que el PAR de Fraga ha posat en aquest tema, no s'atraurà la intel·lectualitat i que, sense la intel·lectualitat, l'alcaldia està molt lluny.

Un esforç, per favor, Joaquín.

Josep Galan

El projecte de condicionament de la carretera Fraga-Seròs estarà redactat enguany

■ **Jaume Casas**

El projecte de condicionament de la carretera A-242, Fraga-Seròs estarà redactat enguany mateix i hi ha moltes possibilitats que les obres s'engeguen al llarg del pròxim 2004. El Director General de Carreteres del Govern Aragonès, José Luis Abad, va remetre a principis del passat mes de setembre un escrit a l'alcalde de Fraga en què respon a la moció aprovada pel ple de l'ajuntament el passat 31 de juliol, en què es demanava l'execució d'aquesta obra. En la dita carta, el Director General de Carreteres indica que el projecte de condicionament de la carretera A-242, entre els quilòmetres 0 i 5, està en aquests moments en fase de redacció i que s'espera tenir-lo conclòs a finals d'enguany. Pel que fa a la seua execució, José Luis Abad no hi aportava dates

i es limitava a assenyalar que la licitació i l'execució dependran de les disponibilitats pressupostàries del departament. Posteriorment, en declaracions a l'emissora municipal Radio Fraga, José Luis Abad va comentar les excel·lents possibilitats que l'obra entre en el pressupost del 2004, confirmant-ne, alhora, la classificació de prioritària. Cal recordar que ara mateix, s'està debatent encara, els pressupostos d'enguany, que no van poder ser aprovats a principis de gener.

El projecte inclou els trams entre la N-II fins a l'enllaç amb la variant de Fraga, i des d'aquest enllaç fins al límit de la província de Lleida en direcció a Seròs. Aquesta era una de les obres, l'execució de la qual estava pendent de la posada en servei de la variant de la N-II, que va ser inaugurada fa més d'un any. Aquesta actuació anirà paral·lela amb la variant de Saidí i el condicionament de la connexió Fraga-Osca, a la carretera A-131, especialment a partir de Sena.

Oberta la piscina coberta climatitzada de Fraga

■ **J.C.**

Aquest mes de setembre es va iniciar una nova campanya de la piscina coberta climatitzada de Fraga, que romandrà oberta fins el pròxim mes de juny. La piscina acollirà curssets de natació, d'iniciació i perfeccionament per a xiquets i adults, aquaeròbic, natació correctiva per a adults, natació per a embarassades i bany lliure. Per altra banda, el gimnàs ubicat a les instal·lacions de la piscina coberta també va entrar en servei el passat octubre, coincidint amb les activitats esportives d'hivern.

La piscina està oberta de

dilluns a divendres, de 9 a 13 hores, als matins, i de dos quarts de quatre a deu, a les tardes. Els dissabtes, de 9 a 13 hores, al matí i de dos quarts de vuit, a les tardes, i els duminenges, de deu del matí a dos de la tarde. Els preus oscil·len des dels 3,50 € una entrada d'adult, als 126 € que costa un abonar-se una temporada. Hi ha bons per a deu i vint banys, i descomptes per als posseïdors del carnet jove i per als majors de 654 anys i menors de 14.

Aquesta serà la segona temporada completa de la piscina coberta climatitzada. Els hora-

ris seran els mateixos que l'any passat i també les normes de funcionament. La Delegació Municipal d'Esports ha tornat a oferir als centres escolars de Fraga la possibilitat d'utilitzar les instal·lacions de la piscina coberta per a les seues classes d'educació física. L'any passat, tan sols ho va fer l'IES Bajo Cinca. Amb tot, el coordinador de la Delegació Municipal d'Esports, Jordi Esteve, opina que se n'ha fet una oferta que considerem assequible per a totes les escoles i centres educatius, que són els que ara han de decidir si els interessa o no.

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA convoca les beques d'investigació Amanda Llebot

■ Pep Labat

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA ha convocat, un mes abans que els anys anteriors, l'edició anual de les beques d'investigació «Amanda Llebot». El fet que s'hagi avançat la convocatòria està condicionat per la intenció de celebrar el sopar literari de socis el mes de novembre i no el de desembre com s'anava fent habitualment. L'atorgament d'aquests ajuts constitueix una de les parts més importants d'aquest acte.

Per una part, s'han fet públiques les bases de la XIV Convocatòria de Beques d'Investigació per a tot tipus d'investigadors, anomenada «general». L'objectiu d'aquesta és el de fomentar la investigació sobre temes locals i

comarcals. La quantitat que es donarà serà de 600 euros i el treball o estudi haurà de ser inèdit i tractar sobre qualsevol tema que tingui com a marc de referència el Baix Cinca: llengua, economia, etnologia, ciències, etc. El projecte de treball es podrà presentar fins el 15 d'octubre de 2003 a l'apartat de correus 116 de Fraga (Osca) –22520– amb l'encapçalament «XIV Convocatòria de Beques d'Investigació Amanda Llebot» i tindrà un extensió màxima de cinc fulls mecanografiats a doble espai. El jurat estarà format pel president de l'IEBC IEA i els professionals que es creguin oportuns. La investigació realitzada, que podrà presentar-se en català o castellà, haurà de ser lliurada abans del 15 de

novembre de 2004. En cas de publicació de l'obra es farà en català.

Per altra part, també s'ha fet una convocatòria per a escolars. L'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA convoca aquest

concurs amb l'objectiu de fomentar la investigació entre els escolars d'ensenyament secundari sobre temes locals i comarcals. Aquesta preveu dues beques de 200 euros cada una. Això suposa un petit increment

PREMI GUILLEM NICOLAU 2003

El 19 de setembre va sortir publicada al BOA la convocatòria del Premi «Guillem Nicolau» de Literatura aragonesa en llengua catalana.

Els originals deuran presentar-se a qualsevol de les seus, provincials o centrals, de la DGA abans de les 14 hores del 10 d'octubre de 2003. El premi té una dotació de 3.005 euros i l'entrega tindrà lloc el 8 de gener de 2004 dins dels actes de celebració del «Dia de las Letras Aragonesas».

ESTAMPES RIBERENQUES

Un llibre excepcional

■ Francesc Serés

Ja em permetreu que aquest mes us recomani un llibre en castellà. Es tracta d'un llibre excepcional sobre un fet que molts voldríem que encara ho fos més, d'excepcional. L'autora, Didó Sotiríu, relata a través de la veu d'un pagès les terribles guerres que a començaments de segle van malmetre una part de l'Àsia Menor, aquella on encara hi vivia població grega.

A *Tierras de sangre* (Editorial Acantilado, 2002), Sotiríu pren la veu de Manolis Axiotis, un pagès que viu una infància mítica en una terra també mítica, prop d'Efes. Una terra que va veure com milers d'anys abans es feia la Guerra de Troia, com lluitaven els grecs i els perses, com els romans admiraven l'art i l'arquitectura d'uns pobles que havien governat mig món en temps d'Alexandre... Esmirna, les cartes de la Bíblia i les ciutats on van anar els Apòstols, l'expansió de l'Islam... I Manolis Axiotis ens descriu la seva infància de fill de pagès com si tot el temps s'hagués anat sedimentant fins haver deixat una època plàcida en què els homes i les dones podien viure i penar en una mena de pau perpètua. Grecs i turcs vivien en pau, en el temps de la infància de Manolis Axiotis.

Després ve un desastre de proporcions desconegudes, el reclutament forçós i els camps de treball, l'odi que se sembla entre

els uns i els altres i que no triguen a collir en forma de matances, en forma de revenges de tota mena. Us estalvio els detalls que ací només farien que quedar fora del context en què els explica Sotiríu, però sí que us dic que tot plegat va adquirir l'aire d'aquelles epopeies gregues que després queden recollides en alguna tragèdia, una mena de Guerra de Troia que no s'acaba mai.

La infància i la vida dels habitants de Kirkica, el poble de Manolis Axiotis era una vida de treball, però era una vida feliç, segons ens la descriu. Era una vida que hom podria conjecturar sense memòria: s'identifiquen amb Grècia, però, ¿tenen el record de les guerres antigues, abans de produir-se la que els toca viure? El llibre, en aquest punt, ja ho veurem-ho, no ens ho deixa gaire clar. Cadascú pot dir-hi la seva, després de llegir el text.

Corren mals temps per llibres com aquest. Al nostre país, vivim temps de desmemòria forçada (i no només per la dreta, els interessats, sinó també per una mena de pseudo-esquerra que mai no va estar interessada en ensenyar als seus fills què els havia passat, als seus pares), es tornen a prohibir partits i a tancar diaris i a posar els bisbes al costat dels de sempre, a menysprear qualsevol tipus de diferència i a reprendre guerres marroquines de noms ridículs, a planejar grans infraestructures hidràuliques i a parlar de *rojos* i *separatistas*, en aquesta Espanya que sembla que no vol deixar mai de ser negra, com en els millors temps de la pitjor tradició. Una de les errades més grans i imperdonables de l'autoanomenada esquerra d'aquest país va ser no fer memòria.

No, segurament tampoc Manolis Axiotis no coneixia la seva història. Era tan pobre que no tenia ni això. Nosaltres tenim aquest llibre.

Josep A. Chauvell, alcalde d'Alcampell i vicepresident de la comarca

«Usarem el català amb normalitat»

Josep Antoni Chauvell és el nou alcalde d'Alcampell i el nou vicepresident de la recent creada comarca de la Llitera. Però, tot i estrenar càrrecs, Chauvell porta un llarg recorregut com a polític a nivell local (involucrat amb el PSOE aragonès des de les primeres eleccions democràtiques) i com a activista sociocultural (membre fundador dels Consells Locals de la Franja i impulsor de nombroses iniciatives culturals per a la promoció i dignificació de la llengua catalana a la Llitera). A més a més, Chauvell és un dels escriptors aragonesos en llengua catalana més prolífics i amb més projecció a les terres de ponent. Tot plegat sense renunciar a la

seua feina de pagès compromès.

Pregunta. El passat mes de maig el vostre partit (PSOE) va guanyar les eleccions municipals a Alcampell amb 5 regidors sobre 7 i et van escollir alcalde. Quina valoració fas d'aquests quasi cent dies de govern municipal?

Resposta. Hem vist que la gent ha viscut el canvi polític amb molta il·lusió, estem comprovant que la gent tenia ganes de canviar i, sobretot, que tenia moltes ganes de participar en allò que li afecta. A causa del calendari que nos ha tocat, el primer esdeveniment on hem pogut fer participar la gent ha estat en l'organització de les festes majors, i a tal efecte s'ha creat una

comissió de festes molt oberta i totalment independent de la tutela de l'Ajuntament i que ha funcionat molt bé. La resposta de la població ha estat massiva, senyal que hi havia ganes.

P. Quins són els eixos principals de la política local que preteneu impulsar?

R. Es basen en el que vam exposar al programa electoral. Tenim una prioritat bàsica que és portar indústries al municipi, i ja hem tingut contactes fermes amb dues empreses. Cal dir que el Govern d'Aragó ens dóna suport en est projecte. Un altre eix important és el dels regadius de la Llitera Alta, un tema en el qual hi treballem molt i que esperem que abans del final de la legislatura ja sigui una realitat. I un altre eix seria el tema de la vivenda social i de la rehabilitació d'habitatges. Volem afavorir la rehabilitació de les cases del lloc i, per un altre costat, si aconseguim portar les empreses que et deia i crear llocs de treball, necessitem vivenda protegida per a la gent.

P. Els famosos regadius de la Llitera Alta penses que arribaran abans que no desaparegue el darrer agricultor?

R. Jo crec que han d'arribar. És clar. I abans que no acabe la legislatura, si pot ser, perquè està la cosa bastant avançada. Ara mateix ja està el projecte en exposició pública per a rebre al·legacions per que la gent mire si les seues finques són a la zona regable o no, i per que firmen manifesten o no el seu suport a la concentració parcel·lària. El Govern d'Aragó també té ganes que això tire endavant, i nantros no pensem deixar de treballar-hi.

P. Pel que fa a la situació de la llengua catalana a nivell

municipal, hi haurà alguna novetat?

R. Com es va poder comprovar el dia del pregó de la festa major, tot i ser-hi presents diferents alts càrrecs institucionals d'Aragó no es va parlar ni una sola paraula en castellà. I tot va transcórrer amb absoluta normalitat. Nantros a nivell municipal intentem utilitzar cada vegada més el català, no només a nivell oral, que ja ho feiem, sinó també en la llengua escrita. A veure, intentarem fer-ne un ús normal, sense imposar res ni fer decrets ni res d'això, l'anirem utilitzant de mica en mica fins que la gent ho tingue ja per costum. Penso que la línia ha de ser esta. I pel que fa a la política del Govern d'Aragó, Iglesias es va comprometre a tirar endavant la Llei de Llengües i espero que esta vegada ho faça. Jo crec que es pot fer sense cap trauma, i que la Llei de Llengües hauria d'eixir durant esta legislatura.

P. Però és un tema respecte el qual cada partit té els militants dividits. Vull dir, em pareix que no depèn de les idees d'un o altre partit, sinó que dins el propi PSOE o del propi PAR hi podem trobar gent amb posicionaments molt dispers.

R. Sí, és veritat. Probablement a Saragossa tenen una percepció molt diferent de la que tenim nantros. Per això considero important que a les zones catalanoparlants es vaja fent costum d'utilitzar el català a tots nivells, són coses que es consoliden i que després des d'allà no podran ignorar. A nantros no se mos ha queixat ningú, ni he sentit cap comentari de per què es fan coses en català, és normal i proud. I des de les institucions hem de contribuir a esta dinàmica de normalitat.

de la Llitera

at a les institucions locals»

P. I a nivell comarcal com ho veus?

R. A les àrees que jo gestiono també utilitzem el català sense cap problema. A l'àrea de cultura, per exemple, quan fem les convocatòries del teatre o d'altres coses similars intentem fer-ho en català i en castellà indistintament. Vaja, en les àrees on jo tinc responsabilitat, cultura, joventut, esports... intentaré potenciar el català al màxim. A la Llitera ja es va declarar la cooficialitat del català l'any 1996 i això s'ha de portar a la pràctica d'una manera sistemàtica ¿no?

P. En què notarem els ciutadans el fet que la Llitera s'haja convertit oficialment en una «comarca»?

R. Penso que es notarà molt. Una comarca és com una petita Diputació i, si responen com cal les Diputacions provincials i la DGA, han de transferir molts serveis amb la seua respectiva dotació pressupostària. Per tant, la comarca serà el referent més proper per a distribuir molts recursos per a moltes coses, com ara Benestar Social o com les subvencions a les associacions, per posar dos exemples molt clars.

P. Quina és la prioritat més urgent a nivell comarcal?

R. Actualment cada lloc està expressant els seus interessos prioritaris. Hi ha un pressupost per a obres d'interès comarcal, i el consell comarcal les analitzarà i actuarà sobre les que tinguin més interès. A nivell general, una de les prioritats serà millorar la comunicació entre els diversos pobles. I una altra serà pressionar per que es faça l'autovia Lleida-Osca, perquè és totalment indispensable per al nostre futur comarcal.

P. Passem a la teua faceta

literària. Vas publicar el primer llibre el 1986 i des d'aleshores has mantingut una notable regularitat a l'hora de lliurar les teues obres a la impremta.

R. Sí, anem fent. El darrer llibre que he publicat, *Estimàvem Celentano*, va ser un dels més venuts a Lleida el passat Sant Jordi, la qual cosa vulgues que no et dóna una petita alegria. Home, pensa que porto una trajectòria de vuit llibres a l'esquena i, sobretot a Lleida, ja em coneixen bastant.

P. Quina valoració fas de tot aquest temps?

R. El panorama literari en català a l'Aragó ha canviat totalment. Quan jo vaig començar d'escriptors aragonesos en català quasi no n'hi havia cap. Vull dir que visquessen dins d'Aragó. Potser només s'havien publicat un parell de llibres a la col·lecció «Pa de Casa» de la DGA, i un potser era la gramàtica de l'Artur Quintana, a part d'aquella novel·la del Josep Galan de la *Mort a l'Almodí*. I ara en canvi hi ha una llista d'escriptors molt interessants. És que jo sempre distingeixo entre dues coses: hi ha els escriptors que vivim a l'Aragó i escrivim en català, i per una altra banda hi ha els que viuen a Barcelona i són originaris de la Franja, i no sé fins a quin punt es poden posar tots a dins del mateix sac. I no sé per què però hi ha la tendència o l'interès en posar-los-hi. A veure, des del meu punt de vista Moncada és un grandíssim escriptor català i punt i final. I l'etiqueta d'escriptor de la Franja penso que no té per què posar-se-li, perquè ni hi viu ni res. Que base les seues obres a la Franja és una altra cosa, però és que la literatura sempre s'ha de basar en un lloc determinat, no? Des del meu punt de vista

la literatura de la Franja és la dels escriptors que són a dins de la Franja.

P. Com veus la teua evolució com a escriptor durant aquest temps?

R. Personalment, a més a més de l'evolució que he tingut com a escriptor, el canvi més visible és que vaig començar publicant els primers llibres a través de premis literaris d'institucions públiques i ara ja fa temps que els publico en una editorial comercial com és Pagès Editors.

P. L'any passat vas publicar a la revista El Temps un article molt crític sobre la literatura de la Franja. Què potser la veus com una bassa d'oli que cal regirar o...?

R. Potser vam arribar a un punt on la literatura de la Franja s'estava mirant massa el melic. Jo ho sento molt, no volia pas ofendre a ningú, però a jo se'm va demanar una crítica de tres llibres, me'ls vaig llegir amb molt d'interès i en vaig opinar lliurement. Ho sento molt si algú es va sentir ofès, no era la meua intenció, però hem d'assumir que quan algú publica un llibre implícitament ha d'acceptar l'escrutini públic. I tampoc no esperava que em contestés algú que havia sigut el prologuista dels escriptors! Potser és que com deia Calders, hi ha prologuistes que els agrada brillar més que els mateixos autors. I això que era un prologuista al qual jo ni esmentava ni vaig fer cap crítica de la seua obra. Realment em va sorprendre molt que algú se sentís tocat per coses que havia dit d'altres. Encara estic al·lucinat. I si no es pot ni criticar... en fi.

P. Però la resposta de l'Hèctor Moret intentava desmuntar algunes les teues crítiques.

R. Home, jo crec que ells potser ho fan amb tota la bona intenció. I jo els ho respecto molt. L'Associació Cultural del Matarranya edita moltes coses, i segurament ho fan amb la millor intenció, però continuo pensant el mateix. Caldria ser una mica més exigent perquè si no pot arribar a ser contraproduent per a la nostra literatura. Jo crec que la literatura és alguna cosa més important. I també discrepo molt que simplement perquè algú escriue en català ja se l'haja d'editar, ja se l'haja d'atendre. Discrepo totalment d'esta postura. No és seriós.

P. Però des del punt de vista filològic, o fins i tot històric, aquests textos poden tenir el seu interès.

R. D'acord, però no perquè una cosa estigues escrita en català cal anar a veure necessàriament què hi posa. Ni en català, ni en castellà, ni en francès, la llengua ha de ser només l'instrument d'ús i el que importa és el contingut. El que s'ha de valorar és el contingut.

P. Els escriptors sempre soleu tindre material en cartera. Per a quan una nova obra de Chauvell a les llibreries?

R. Tinc una novel·la que està reposant, com aquell que diu. A veure si tinc temps de tirar-la endavant per a l'any que ve, o per l'altre. Tampoc no tinc gaire pressa. És que ara dedico molt temps al tema de l'article setmanal que faig a *La Mañana* de la Franja, el qual m'absorbeix molt però m'hi trobo prou bé fent-lo. A més a més, entre les responsabilitats polítiques i la fruita se me'n va molt temps, però tot arribarà.

Josep Espluga

La VII Escola de la Franja ha analitzat la didàctica del «Còmic i Audiovisuals»

■ M. Carme Mesalles

L'escola d'estiu de la Franja s'ha celebrat a Fraga els dies 2 i 3 de setembre, amb la proposta de l'ensenyament de les tècniques del còmic i els audiovisuals i les seues aplicacions didàctiques. Coincidint amb el tema es van ambientar les sales d'exposicions Miquel Viladrich del Palau Montcada i les sales del Centre de Professors i Recursos amb diferents exposicions «La veu de les imatges», de l'obra de Tintin «De la realitat a la ficció», «Còmics d'arreu del món» i parades de mostra i venda de còmics de les distribuïdores de Lleida Còmics/ Norma Còmics.

En el decurs de l'acte inaugural, Carmen Martínez, directora general de política educativa del departament d'educació, cultura i esports, va destacar el caràcter renovador i modernitzador de l'escola. Així com el fet de tenir un fòrum que fa avançar envers la normalització lingüística d'un Aragó divers. Carmen Martínez va mostrar el seu desig que es pugue comptar ben aviat amb una llei de llengües, que haurà de ser consensuada per les corts aragoneses.

Joaquim Arenes que ha estat Cap de Servei d'Ensenyament del Català de la Direcció General d'Ordenació de la Generalitat de Catalunya, va donar el

seu recolzament a l'escola un any més i va ressaltar eix punt de trobada i d'aprenentatge tan favorable pels docents.

L'alcalde de Fraga, Vicente Juan, va indicar que activitats com l'escola són necessàries per mantenir i augmentar les històriques relacions existents entre els pobles aragonesos i catalans de la Franja. També va desitjar que la llengua sigue sempre un instrument de comunicació i d'enteniment entre la gent i els pobles i no un motiu de controvèrsies.

A càrrec dels professors de l'IES Arabista Ribera de Carcaixent, va estar la conferència «La veu de les imatges». Refranys, modismes, frases fetes i la seua representació en imatges aplicant situacions de comunicació i d'ús didàctic. Amb molta claredat i pas a pas van explicar com va nàixer la idea, com la van anar aplicant, i mostrant amb diferent metodologies artístiques. Processos didàctics prou engrescadors d'una experiència interdisciplinària entre assignatures de diferents llengües estrangeres, valencià i arts plàstiques.

El cafè-cinema a l'hort de l'hospital va estar una mica mullat i per tant posposat per a una altra ocasió millor.

La roda de tallers simultanis va estar prou interessant per

compartir un bon grapat de recursos narratius. A banda dels conceptes teòrics i de l'observació de diverses obres de còmics i d'audiovisuals de diferents generes. Recursos per treballar les quatre habilitats bàsiques d'escoltar, parlar, llegir i escriure. A més d'introduir l'elaboració de còmics amb els ordinadors. Per part de professors de l'EOI, del SEDEC, de Quim Micó i de Picanyol.

Com a cloenda la taula rodona-debat amb el títol «Què no es pot caricaturitzar a la premsa?» presentada per humoràlia de Lleida va estar un final divertíssim, ple d'anècdotes, de curiositats del món de la premsa i dels nostres representants polítics des dels més propers fins als de països més llunyans. La mostra d'exposicions que

presenten aquest setembre a Lleida coincidint amb la 2a biennial d'humoràlia és realment digna de visitar.

Amb una avaluació positiva per part dels assistents a l'escola es van destacar com aspectes interessants el bon ambient, el tema de l'escola ben tractat i aprofundit, les bones aportacions didàctiques, la gran quantitat de medis i suports audiovisuals, la diversitat de ponents i d'estratègies per treballar a classe i la bona relació humana. Encara que es va trobar a faltar gent habitual, un incompliment dels horaris prefixats i es va destacar per part d'algú un fals triomfalisme polític en la inauguració oficial. Per tant intentarem seguir endavant i des d'ací fer una crida a tothom convidant-los a la propera escola d'estiu de l'any que ve.

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE *AUTOESTIMA I PAÏSOS CATALANS A FRAGA*

Autors: Quim Gibert, Josep Murgades,
Marc-Antoni Adell, Bernat Joan

La Busca edicions (2003)

ISBN: 84-89986-92-4

21x15 cm 110 pàg.

PVP: 10 EUR

Autoestima i Països Catalans recull una selecció de les ponències que es van presentar en un cicle de jornades de psicologia, titulat La catalanitat, una identitat sòlida, que va tenir lloc entre l'octubre de 2000 i el març de 2001 a cinc punts dels Països Catalans (Gandia, Girona, Arenys de Mar, Fraga, Carlet) sota l'empareda del II Congrés de Cultura Catalana i diferents entitats.

Els autors plantegen que és urgent obrir debats entorn el goig de formar part de la diversitat mundial des de la catalanitat, perquè els inquieten les reaccions de molts joves i polítics d'avui, entre molts altres conciutadans, que viuen acomplexadament el fet de ser catalans. I és que la vergonya i la por de ser tal com som, gent de nació catalana, és una assignatura pendent de resoldre.

Presentació del llibre a cura de Josep Maria Forné, president d'Òmnium Cultural del Segrià i amb l'assistència Quim Gibert, coautor:

Dia: **Dissabte 18 d'octubre de 2003**

Hora: **7 de la tarda**

Lloc: **Casal Jaume I (Av. dels Reis Catòlics 28)**

Recordant a Javier Urgelés, exalcalde de Tamarit Era un home prudent: parlava poc i die molt

■ Anton Abad

Destrés del segon Congrés de Llengua Catalana, l'any 86, un grup de gent ens reuníem per continuar la tasca en defensa de al llengua a la comarca de la Llitera.

De aquelles reunions esporàdiques van sorgir l'Associació de Consells Locals de la Franja, la revista *Desperta Ferro* i els Premis de Literatura Infantil i Juvenil que porta el mateix nom de la revista. Aquelles reunions es feien els diumenges a la tarda a Tamarit i recordo que de tant en tant eixie el nom de Javier Urgelés. Passarien deu anys abans de conèixer-lo de manera física i serie a Fraga en una reunió sindical sobre assegurances agràries, tema del qual Javier ere un gran coneixedor.

Quan ens vam donar la mà, vaig sentir la força de una mà grand i aspra. Tots dos erem responsables comarcals de la UAGA i ens trobavem amb

frequència en manifestacions, congressos, reunions informatives, rodes de premsa, o debatint sobre política agrària a Osca o Saragossa. Javier ere un home prudent, que parlave poc i die molt. Tranquil però amb caràcter, amb la tranquil·litat i el caràcter que tenin les persones de conviccions fortes i clares.

Quan arribave la primavera, les activitats sindicals s'interposaven en la feina del dia a dia al camp, i ere difícil estar a dos llocs al mateix temps, però ell hi ere.

A vegades li preguntava: Com ho fas? I em contestave: «Cada-cú sap a casa d'ell on se plou».

A la tardor ens tornavem a trobar, ja més tranquils, després d'haver roplegat la collita, i parlavem de tot: de la fruita, dels preus, del món en general. Li preguntava pels meus vells amics del seu lloc i m'informave de tots amb pèls i senyals.

JOSE LUIS PARICIO

Javier tenie il·lusió per la seua feina. Es comercialitzave la seua fruita. Volie fer unes noves càmares frigorífiques, obrir nous mercats per tirar endavant. Tenie esperança. L'esperança de que un dia la comarca de la Llitera no fos discriminada limitant els kilos de producció per hectàrea en la seua assegurança contra el fred. Així mateix, gaudie de la convicció d'un home ferm, que conduix a la seua gent amb serenitat enmig d'uns temps

canviants.

Quan me vaig assabentar de la seua malaltia vaig parlar amb ell per telèfon. La seua veu estava molt minvada. Setmanes més tard, l'acompanyavem tots plegats en el seu darrer viatge.

Descansa en pau, Javier.

*Penso i no vull pensar
Recordo i no vull acorda'm
Que estàs dormint a l'ombra
d'un xiprer.
Company*

TOT ENSENYANT LES DENTS

El món a través de l'espill

■ Ramon Sistac

Que els temps estan girats, com diu la cançó, és una constatació que ja fa anys que he comprovat empíricament. A l'estiu hi ha dies que fa gairebé fred (encara que no precisament enguany) i a l'hivern ens torrem de calor. Les plantes equivoquen els cicles vitals, les persones grans se'n ressenten i la canalla es posa especialment nerviosa. Gairebé tothom ho atribueix al rescalfament del planeta i, segons alguns indicis fefaents, aquest pot ser fruit de l'acció irresponsable de la nostra espècie.

Que a una part de la humanitat se li ha girat el cervell, és una afirmació que defendria davant d'un tribunal.

Per això no se'm fa gens estrany que el pensament i l'opinió puguen arribar a les més grans extravagàncies. Llegeixo als diaris, per exemple, que els anticatalanistes valencians, balears i *orientaragonesos* (sic) es coordinen i es manifesten per denunciar l'intent de Pasqual Maragall i de l'actual president *polacoaragonès* Marcel Iglésias, de fer reviscolar la vella idea romàntica de la Corona d'Aragó. També denuncien el concepte maragallià de *l'euroregió*. I els governs conservadors de Bale-

ars i el País Valencià contraataquen l'institut Ramon Llull amb la fundació del Consolat del Mar, o cosa així, dedicada «a recuperar els llaços que uneixen les dues autonomies». És a dir: els titllats de catalanistes defensen la Corona d'Aragó mentre que l'entorn del PP i la ultradreta difonen subreptíciament la idea perversa dels Països Catalans. Els ciutadans i ciutadanes honrats i respectuosos amb l'actual estat de les autonomies, no hauríem de denunciar aquesta maniobra maquiavèlica del neocatalanisme *blavero* del PP?

I, d'altra banda, amb la desacreditació continuada que estan fent, ja de fa temps, de la monarquia i de la figura del rei, no serà que en el fons volen postular el ministre Zaplana com a futur rei d'Aragó?

De tota manera, en veurem coses pitjors. L'ideòleg preclar de tota aquesta tropa (o trepa) acusa els democristians bascos-carlins reciclats, en definitiva— d'estar al darrere de la guerrilla marxista-leninista d'ETA. Ah! I justifica la (brillant?) participació espanyola a la guerra d'Iraq en nom dels *hispanos* dels Estats Units... No ho sé pas; potser la capa d'ozó està definitivament foradada i a algú se li ha cuït la matèria grisa.

Jo, dementre, me'n vaig a l'únic indret de l'Univers que encara em serveix de punt de referència: el lavabo. Sec a la tassa per pixar. M'eixugo, em miro el sexe i me'l palpo. A hores d'ara, ja res no em sorprèn, però m'amoïna com s'ho prendrà la meua família. Sóc nena!

Terenci Moix i Serrano Suñer

Recentment han mort dos personatges molt interessants descendents de la comarca del Matarranya. Ramon Serrano Suñer va morir el dia u de setembre als cent un anys d'edat i Terenci Moix, uns mesos abans. El primer va ser l'home més poderós i influent, després de Franco.

Malgrat que era català es va integrar per complet a la cultura i a la societat castellana. Durant els anys en què va estar al poder, i per dissimular la seva ascendència catalana, es va acabar de castellanitzar el segon cognom i es feia citar amb el famós Suñer, amb l'accent corresponent, a la u. Serrano Suñer descendia per part de mare de Gandesa i per part de pare de Cretes i de Tivissa.

L'escriptor Terenci Moix i Meseguer, més conegut com Terenci Moix, va nàixer a Barcelona, l'any 1942. La seva mare era de Nonasp i el seu pare descendia de Calaceit. Sembla ser que va ser el seu avi el que va emigrar a Barcelona. La família Moix va arribar a Calaceit, procedent de Mallorca, al segle XIV. La nissaga dels Moixos també pertanyia a la petita noblesa, però la seva ascendència jueva els va ocasionar alguns problemes. Terenci Moix, en un dels viatges que va fer a Calaceit, va poder aconseguir uns documents on la família Moix intentava provar a la Cort de Saragossa que la sang que portaven estava totalment neta de jueus i sarraïns. Terenci Moix era tot el contrari de Sunyer, un anarquista, en el bon sentit de la paraula, un home d'idees molt liberals, que volia que tothom que estés a la seva vora, fos feliç.

Joaquim Montclús

Vall-de-roures recorda a Elvira de Hidalgo, mestra de l'òpera del segle XX

■ Lluís Rajadell

Un moment de l'actuació de l'Homenatge a Elvira de Hidalgo celebrat a Vall-de-roures

UNA MESTRA IGNORADA

Elvira de Hidalgo va nàixer a Vall-de-roures l'any 1891. Era filla de Pedro Rodríguez, granadí, i de Miguela Roglán, de Vall-de-roures. La família va emigrar a Barcelona, on el pare va regentar un estanc del carrer Balmes. La noia va estudiar al Conservatori de Música i va tenir com a una de les seues primeres mestres a una famosa cantant de l'època, Maria Barrientos. Als 17 anys es va iniciar com a cantant d'òpera al teatre San Carlos de Nàpols. Va actuar als principals escenaris del moment a Europa i Amèrica. Es retirà el 1936 per dedicar-se a l'ensenyament al Conservatori d'Atenes a Grècia. Va morir a Milà el 1980. La seua vida ha estat estudiada a l'Aragó, entre d'altres, per Enrique Gastón i Lola Campos.

En els darrers anys la figura d'Elvira de Hidalgo, primera mestra i descobridora de la famosa cantant d'òpera grega Maria Callas, s'ha engrandit fins a ocupar el lloc que li correspon en la història de la lírica aragonesa. Hidalgo era, fins als anys vuitanta del segle passat, una autèntica desconeguda al seu poble natal, Vall-de-roures. Des de llavors fins avui s'han succeït els homenatges i els actes en memòria de la cantant que, a pesar d'haver estat una de les més grans sopranos de la seua època, ha passat a la història de l'òpera bàsicament com a mestra de l'arxiconeguda intèrpret d'origen grec Maria Callas, la 'divina'.

El darrer homenatge que ha reivindicat la talla artística d'Elvira de Hidalgo ha estat l'organitzat per l'Asociación de Amigos de la Música de Aragón i el Consell Comarcal del Matarranya el passat 19 de juliol. El programa d'actes de la jornada va incloure el descobriment d'una placa commemorativa a la casa on va viure Elvira de Hidalgo. També es va celebrar un concert a la iglesia Parroquial que s'enregistrà per editar un disc promocional de la cantant, del seu poble natal i de la comarca.

L'Asociación de Amigos de la Música va justificar el seu homenatge per la talla internacional de l'artista. «Va cantar en els millors teatres del món amb les màximes figures del seu temps, com Enrico Caruso, Feodor Chaliapine i el gran

Elvira de Hidalgo interpretant a Rosina

Miguel Fleta, amb qui va compartir repartiment en el Teatre Colón de Buenos Aires i en el Teatre Reial de Madrid. La veu d'Elvira de Hidalgo es considera com a soprano de coloratura, destacava per la seua agilitat vocal, pels seus tons aguts i cristal·lins, la seua dicció perfecta i la seua musicalitat», explica en una nota l'Asociación de Amigos de la Música.

A l'hora de rastrejar el passat d'Elvira de Hidalgo al seu poble natal, en primer lloc cal

destacar la presència de l'únic parent viu, Cándido Gabaldà, marit d'una neboda de la cantant ja desapareguda, Montserrat Puig. Cándido recorda que la seua dona li parlava de la impressió que li va deixar aquella tia artista. Entre els records destaquen les seues bates de cua, el seu gos falder i les al·lusions a una jove que va descobrir al Conservatori d'Atenes, una noia amb un riu de veu que prometia molt i que, en els anys, seria considerada la més gran cantant d'òpera del segle XX, Maria Callas.

Altres vestigis del passat vall-de-rourà cal buscar-los en el seu segon cognom, Roglán, perquè el vertader nom de la soprano era Elvira Juana Rodríguez Roglán. Son pare procedia de Granada mentre que sa mare era natural de Vall-de-roures. Allí es van casar i allí va nàixer Elvira, que, de molt jove, es va traslladar a Barcelona, on la jove va entrar en contacte amb el món de la música i de l'interpretació operística. Començava la carrera d'una de les més grans cantants d'òpera aragoneses. Va debutar al Teatre San Carlo de Nàpols l'any 1909. Aquell va ser l'inici de dos anys d'èxit, fins que el seu estel es va anar apagant fins la retirada el 1936.

Des de llavors, el seu esforç es va centrar en l'ensenyament. Seria, a la llarga, la faceta que més fama li reportaria com a professora de la 'divina'.

Vall-de-roures, després de moltes dècades d'oblit, s'ha esforçat en els darrers anys en rescatar la figura d'Elvira de Hidalgo, a qui ja li va dedicar

el 1991 un carrer després de col·locar una placa a la frontera de la seua casa natal, una pintoresca construcció del carrer Pla, al casc antic o Vila. El darrer projecte de recuperació té com a punt de partida l'homenatge del passat 19 de juliol i passa per fer una gravació d'homenatge a la cantant.

LA DEIXEBLA FAMOSA

Maria Callas, nom artístic de Maria Ana Sofia Cecilia Kalogeropoulos, va nàixer a Nova York el 1923. Descendia d'una família d'origen grec. Als 13 anys es va traslladar amb els seus pares a Atenes, on va posar-se a estudiar a les ordres d'Elvira de Hidalgo. La seua carrera professional es va iniciar l'any 1941, quan va interpretar Tosca. Va ser considerada una de les millors sinó la millor soprano del seu temps pel dramatisme que sabia imprimir a la seua veu. Els principals escenaris de tot el món van fruit del seu art interpretatiu. Es va casar amb Giovanni Battista Meneghi en 1949 i es va divorciar deu anys després. El 1957, inicià la seua relació sentimental amb el multimilionari armador grec Aristóteles Onassis. Morí a París el 1957.

Elvira de Hidalgo amb la seua alumna Maria Callas

UN CONCERT PER A UN DISC

El concert d'homenatge a Elvira de Hidalgo es va celebrar a la iglésia de Santa Maria la Major de Vall-de-roures. Va estar organitzat per l'Asociación de Amigos de la Música de Aragón. Van actuar les sopranos Mari Francis Oyarzabal i Virginia Paterson, la mezzosoprano Pilar Belaval i els tenors Emilio Belaval, Miguel Angel Santolaria, Justo Navarro i Ernesto García. Al concert van acudir nombrosos veïns del poble i d'altres del voltant, que van poder fruit d'una interessant jornada musical.

Entre les peces interpretades, va haver-hi òpera, sarsuela i cançó lírica. Entre altres, es van cantar fragments de «Doña Francisquita», «Il Trovatore», «Don Carlo», «Carmen» i «La del manajo de rosas». L'Ajuntament de Vall-de-roures i el Consell Comarcal tenen el projecte d'editar un disc amb la gravació de l'Homenatge que aniria acompanyat d'una petita biografia d'Elvira de Hidalgo, una filla il·lustre redescoberta pels seus paisans.

Una llei de consens?

Veus autoritzades del Govern aragonès (José Àngel Biel), de les quals s'ha fet ressò Marcel·lí Iglesias en una recent visita a Tamarit, tornen a parlar de la necessitat d'un consens ampli per a aprovar una Llei de Llengües alegant que si no, amb un canvi de govern aquesta Llei seria derogada.

Per a desmuntar aquest fals sil·logisme me vénen al cap un seguit de preguntes: el conveni MEC-DGA per a posar en marxa les classes de català a la Franja l'any 1984 va tenir un «consens ampli» de tots els grups parlamentaris? Resposta: No. Algun dels tres governs de centre-dreta que van seguir al de Marraco (De las Rocas, Eiroa, Lanzuela) va gosar treure fora les classes de català ja en funcionament? Resposta: altre cop, no.

Evidentment que si l'únic que es fa, és aprovar la llei en les darreries de la Legislatura, sense pressupost per tirar endavant qualsevol mesura pràctica és clar que es pot derogar amb una majoria de centre-dreta. Però qui seria capaç de tirar enrera uns serveis d'assessoria per a retolar les seues botigues el botiguer que vulgués, o l'ús regular del català als plens (com ja es fa ara a molts llocs) o la transcripció bilingüe de les actes als plens, etc.?

La Llei permetria o facilitaria unes pràctiques que arribarien a ser normals i per tant irreversibles.

Però falta el coratge polític per a donar el pas afrontant les crítiques adverses. A més, una Llei aprovada per majoria absoluta amb el suport de 4 dels 5 grups de la càmera no és cap signe de feblesa, oi?

Marià Álvarez

Versos en onze llengües i 20 poetes a Veruela

La Franja també va estar representada al II Festival Internacional de Poesia Moncayo

■ B. Torrent

El Monestir de Veruela, que el segle XIX va permetre a Bécquer escriure *Desde mi celda*, va acollir el passat 13 de setembre el II Festival Internacional de Poesia Moncayo, organitzat per l'editorial Olifante.

Ana Alcaraz, Susana Barquín, Joaquín Carbonell, Anchel Conte, Miguel Ángel Cuevas, Hans Leopold Davi, Miguel Anxo Fernan-Vello, Manuel M. Forega, Luisa Gómez Gascón, Àngel Guinda, Magdalena Lasala, Gerardo Markuleta, José Viale Moutinho, Rada Panchovska, Àngel Petisme, Miriam Reyes, Alfredo Saldaña, Gabriel Sopena, Vergilio Alberto Vieira van presentar les seues creacions. Castellà, català, aragonès, búlgar, portuguès, gallec i euskera van ser algunes de les llengües en què els poemes es van recitar i cantar, en una jornada que va voler reunir altres manifestacions artístiques entorn a la música i la paraula, com ara pintura, dansa o teatre.

La Franja va estar representada enguany a través d'un fragment del poema «El riu de les olives» de Susana Barquín, al que Antoni Bengochea va posar veu. En la passada edició, van ser els versos del poeta Juli Micolau els que es van sentir des de la Franja.

En paraules de l'organització, el Festival aspira a ser una trobada anual que congregue poetes de diverses llengües, de diverses cultures, en l'objecte d'evidenciar la difuminació patent i progressiva de les fron-

teres socials i culturals que propicien la convivència idiomàtica. Poesia, afirmen, com a manifestació d'emocions, per damunt dels intents d'uniformització de l'expressió.

Justament perquè una de les característiques del Festival és el multilingüisme, els poemes es van poder sentir en l'idioma original a més de la traducció

al castellà. D'eixa manera, el públic que va seguir el programa d'intervencions, més de 1.700 persones, va poder reconèixer la musicalitat de les llengües i també recollir el missatge d'unes emocions que portaven etiquetes de moltes denominacions d'origen, encara que majoritàriament eren de l'Aragó.

DES D'UN MONCAYO QUE BUFA VENTS

Les cel·les de Veruela van dormir somnis de moltes llengües que parlaven d'asprors, de muntanyes, de valls i de sentiments que havien nascut en diferents geografies, però que tenien l'afany de seguir-se entenent, deixant el prejudici i la inefable inclinació a l'obscurantisme als qui encara es debaten entre la llengua i la gramàtica. La Franja té veu pròpia en aquesta manifestació cultural amb vocació internacional, justament perquè hi ha qui compta versos amb los punys d'una mà mentre amb l'altra espanta mosques. En alguns llocs ho tenen més fàcil, perquè no hi ha mosques. La majoria d'edat arribarà a la Franja quan sigue més senzill escriure en català que expressar una emoció, quan el respecte s'impose per la paraula i no per la llengua.

S. Barquín

GALERIA DE PERSONATGES

Josep Mauri

«Necessitàvem una revista: *Temps de Franja*»

■ Berenguer de Mussots

Josep Mauri i Gràcia, nascut a Barcelona de pares de Casserres del Castell el 1932, passà part de la seua infantesa, de 1936 a 1940, en el poble dels seus progenitors. D'aleshores ençà se sent compromès amb aquesta població ribagorçana, deshabitada de fa dècades, a la qual dedicà un parell de breus articles d'onomàstica descriptiva. En la segona meitat de la dècada del anys setanta del segle passat –anys de gran agitació política, cultural i social arreu de l'Estat– el seu interès per Casserres, i per la Ribagorça, el va dur a participar activament en un col·lectiu de persones (Martí Garcia-Ripoll, Ramon Sistac, Josep Perera, J. M. Pons i Brualla, Neus Piulats, Hèctor Moret, Jaume Carreras, Joaquim Torrent,...) que es reunien els

dissabtes al vespre als locals del Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona, i ocasionalment al bar del carrer Tallers de Barcelona «La Leridana» d'en Josep Mauri, per intercanviar informacions i opinions sobre la situació sociocultural de les comarques aragoneses de llengua catalana, en especial a la Ribagorça i, sobretot, a la Llitera.

Cada cop més vinculat a Casserres, fundà, cap al 1977, l'associació «So nostre», entitat encarregada, entre altres activitats culturals, de l'organització de la festa Major de Casserres el dia de Sant Ramon, moment en què es reuneixen molts dels antics habitants d'aqueixa població ribagorçana.

Atès que Amanda Llevot era originària de cas de Règol de

Casserres, en Josep Mauri participà activament en un primer moment, ja en la dècada dels anys vuitanta, en la creació del premi, i les beques, que duen el nom d'aqueixa patrícia d'origen ribagorçà.

Ja fa cinc anys, veient la necessitat de la coordinació dels diversos territoris que constitueixen la Franja, en Mauri suggerí a Josep Galan la creació d'una revista que servís per a articular la totalitat del territori. El resultat d'aquest suggeriment, junt amb les propostes d'altres persones, és la revista que teniu a les mans: *Temps de Franja*.

A Josep Mauri el podeu trobar a les petites –envoltat de trills, jous i altres estris tradi-

cionals del camp ribagorçà– al local nocturn «El Cau. Celler ribagorçà» del carrer Berlinès, al barri barceloní de Sant Gervasi. I si us voleu fer una idea del seu aspecte físic amb 36 anys només heu de mirarvos en Francesc Mauri, un dels meteoròlegs de TV3.

CRÒNIQUES TAGARINES

Franjòlegs de secà

■ Esteve Betrià

Aquest estiu, al poble han estat massa freqüents les interpellacions –gairebé sempre prou correctes, tot s'ha de dir– que he hagut de patir en boca de diferents vilatans a propòsit de les actuacions i les actituds de suposats defensors i promotors de la cultura i la llengua de la vila i, de retruc, de la Franja en general. Certament han estat comentaris i reflexions que no m'han vingut de nou, però aquest estiu –creeu-me– han estat especialment reiteratius.

I, de debò, començo a estar-ne fart, no tant de les interpellacions com d'aquests personatges que em permeto –ja em disculpareu– batejar com a franjòlegs de secà. Fart que per una aparent coincidència d'objectius –defensa i difusió de la llengua i la cultura catalanes a l'Aragó– em siguen atribuïdes –ni que siga d'esguitllèvit– actituds que trobo, gairebé tant com els meus coterranis, molt poc encertades, pròpies d'algú que desconeix la realitat del territori i de la gent que l'habita. Estic gairebé tan fart d'aquests salvapàtries –llegiu també salvallengües– com dels xapurriadistes –nefastos personatges prou coneguts que ara se presenten com a experts en baish aragonès o en aragonès oriental– que, com

els franjòlegs de secà, també es veuen a si mateixos com a únics i autèntics dipositaris de les essències de la terra i de la llengua.

¿Que no s'adonen els franjòlegs de secà que són vistos com a xapurriadistes invertits? ¿Que no veuen que fan el mateix discurs, aparentement amb finalitats oposades, que els xapurriadistes? Els uns, els franjòlegs de secà, es presenten a so de bombo i platelets al conjunt de la societat catalana amb un discurs farcit de lloances a les seues maldrestes actuacions en favor de la llengua i la cultura pròpies del territori, mentre que els altres, els xapurriadistes, es presenten, potser amb un so una mica més esmorteït i monòton, al conjunt de la societat aragonesa amb un desdibuixat discurs farcit de lloances a les seues ridícules actuacions en favor d'una aragonesitat monolítica de clar tarannà castellà i ferotge anticatalanitat. Tots dos discursos poc tenen a veure amb la realitat del territori perquè s'han bastit pensant molt més en allò que volen escoltar determinats estaments –principatins en el primer cas, baturristes en l'altre– que no pas en reflectir la realitat del territori. I el pitjor del cas no és que aquests discursos exògens siguen seguits pels habitants del territori –que no ho són, tret d'algun cas escadusser– sinó que són comprats –acceptats– com a autèntics, en un cas per eixelebrats sectors del catalanisme més cèntric i ceballut, i en l'altre per sectors capfluixos de l'espanyolisme uniformista disfressat d'aragonesisme. Però ja els va bé a tots dos grups, perquè d'això es tracta, d'enfortir les essències *inquebrantables* de la pàtria, malgrat que els discursos –i les actuacions– vagen per una banda i la realitat per una altra.

Presentada la Univesitat Catalana d'Estiu de Ciències de la Natura

■ Guillem Chacon

Diferents actes han servit aquest estiu per a presentar la Universitat Catalana d'Estiu de Ciències de la Natura que ha d'acollir Mequinensa el juliol de 2004.

En primer lloc aquest 26 de juliol l'Institut d'Estudis del Baix Cinca va organitzar una sèrie de xerrades al Palau Montcada de Fraga, en les que es van tractar diferents temàtiques sobre el nostre patrimoni natural, entre elles les nostres orquídies i la gestió de l'Aiguabarreig.

Alhora i coincidint amb els IX Campaments de Natura de l'Aiguabarreig, des del 26 al 31 de juliol, divuit professors de

biologia i naturalistes van conduir per a un poc més de dos-cents alumnes sessions tècniques i d'aprenentatge a l'aula i a l'entorn de l'Aiguabarreig, treballant temàtiques tan diverses com els muricecs, la gestió del patrimoni natural o les poblacions de cérvols del Baix Cinca.

Finalment l'EBA va presentar la futura UCE de Natura en la pròpia XXXV Universitat Catalana d'Estiu, a Prada de Conflent, on des del 16 al 24 d'agost va romandre l'exposició «10 anys per l'Aiguabarreig».

La UCE de Ciències de la Natura és organitzada per l'Es-

Alfred Bellès durant la xerrada sobre orquídies al Palau Montcada

tació Biològica de l'Aiguabarreig, la Institució Catalana d'Història Natural i la pròpia Universitat Catalana d'Estiu, amb la col·laboració de la Diputació de Lleida i l'Institut d'Estudis del Baix Cinca. Té un pres-

supost estimat d'uns 54.000 €.

L'atemptat que va patir l'Escola de Natura de l'Aiguabarreig, ha estat el desencadenant d'aquest nou projecte de l'Estació Biològica de l'Aiguabarreig.

SOM D'EIXE MÓN

De la calor a l'euroregió: una tria estiuenca

■ Francesc Ricart i Orús

No voldria que sonés a endogàmia però tinc la necessitat de parlar de *Temps de Franja* o, si més no, d'algunes coses que hi han aparegut en l'últim número, el de l'estiu. Em trac el barret per *Les raons d'un no*, on Francesc Serés fa un clam per no caure en la perversitat de la manipulació del poder o poders que, justament, són la causa de l'immobilisme que exaspera (sinònim: *emprenya*) Serés.

Després hi ha coses que un no acaba d'entendre del tot, com ara el lament i la satisfacció alhora (sinònim fi: *contradicció*) perquè no s'ha fet la trobada Cultural d'ASCUMA d'enguany: i és que la nostra gent té bon païdor. O com ara una mena de paradoxa en què incorre l'amic Bengoechea qui, després de constatar que no s'ha batut el rècord de puntaires participants a la trobada de Calaceit, es congratula que les participants d'Aragó eren més que les de Catalunya (i les guanyaven!); no aclareix, però, si per guanyar han augmentat respecte de l'any passat uns o si la reculada total ha estat perquè no hi ha hagut tants catalans-catalans. A ca meua en diuen «alegria sense goig».

Deixeu-me també que *passi revista* de la publicació *El Temps* que ha fet el número 1000 (!). Això és una gran notícia per a tots nosaltres —els de Salses i els de Fraga, ja sabeu. Disposar cada setmana d'un material tan preuat és una mena de bé de Déu, amb perdó, que només s'entén per la decisió de persones que creuen —i que hi creuen molt— en la importància de fer una

Revista a partir d'una visió catalana: des del nostre racó de món hi ha qui els estem molt agraïts.

Aquests mesos també hi ha hagut esdeveniments que, lluny de voler-los esmentar de manera exhaustiva, han demostrat que l'estiu no és el temps quan no passa res. Foc, traspessos, shows polítics... Focs, arreu: el de Montmaneu, a tocar, amb el preu d'una mort i molta impotència; dels traspessos, dos de primera portada, l'historiador Pierre o millor Pèire Vilar i l'exbisbe Deig. Jo, ara, no us els he de descobrir, però deixeu-me que us aconselli que us atanseu a l'obra de l'historiador i, si no us podeu llegir en un cap de setmana la seva famosa *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, intenteu de reflexionar sobre el capítol referit a la frontera occidental de Catalunya que és molt assequible, i us el podeu fer en una migdiada. Dels shows polítics de les Espanyes que han emplenat tots els mitjans (quina lata i quina llauna!), ni els esmento, no fos cas que engresqués algun despistat.

I l'euroregió? Un concepte tret a escena aquest estiu per Maragall i que ha escandalitzat tothom perquè els ha remogut una indisimulada temença a futures ruptures demoníques de la *nació*. Els del PP ja tenen el boc expiatori —això sí, a compartir amb Arzallus i tot el que s'olore basc. I els del PSOE? També. I si no, penseu en la imatge d'allò més castissa quan diuen que estan «anclados en la Constitución» i que no els en mouran: serà el crit dels de la cançó de Pete Seeger?, o, simplement, el d'aquells del *barco de Chanquete*?

De calor, molta; quantes converses sobre la calda, la xafogor i la mandra! I ara aprofito per agrair al Ramon Sistac els consells per fer migdiada. Serà com diu que, sota la figuera, t'hi pots refredar? Aquest era l'estiu ideal per provar-ho. Ah!, per cert que a Fraga, em temo que no hi queden gaires lledoners i, és clar, a la tardor ja no hi ha lledoners ni pinyols per jugar amb els canuts... Temps era temps.

Sobre el llibre *Autoestima i Països Catalans*

■ Àngel Velasco

Acostumats com estem molts de nosaltres, pel que fa a la nostra col·lectivitat, a parlar, un dia sí, un altre també, de «normalitzacions», sobretot, la lingüística (efectivament, la llengua és un dels símbols i referents més importants de la nostra identitat, no cal dir-ho mireu la quantitat de debats oberts i literatura impresa pel que fa a la vida, patiments i mort del català), ens oblidem d'una altra «normalització», la democràtica, que encara no tenim, sense la qual, pràcticament serà impossible aquella altra. Sembla que a alguns ja els va bé no incidir més sobre la normalització psíquica i col·lectiva del nostre poble o, dit d'altra manera, fomentar l'ús dels nostres drets, no sols els individuals (per exemple, el dret de lliure determinació o el d'autonomia i independència), que existeixen, per decidir el nostre camí sense «massa» interferències externes que ens dificulten, fins i tot, pensar, o per dotar-nos de suficient personalitat, com a col·lectivitat, o nacionalitat, per trencar les cordes, més curtes o més llargues, tant se val, que portem lligades al coll, parafrasejant M. de Pedrolo.

Al respecte, cal no oblidar, i cal remarcar-ho les vegades que faja falta, la situació actual d'aculturació política i desmemorització progressiva a què es veu sotmesa gran part de la col·lectivitat que formen els Països Catalans, irremeiablement, ens condueix fet i fet, el procés ja fa temps que està encetat- per tantes i continuades ofenses i agressions sofertes, a tots els nivells possibles, i per falta, entre d'altres coses, de valentia i dignitat per contrarestar-les, a un genocidi, si no tant físic, sí cultural i polític. Farts de tenir en compte i soli-

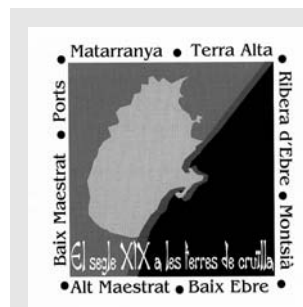
daritzar-nos, cosa necessària d'altra banda, amb determinats països d'arreu del món, som incapaços com caldria de mirar-nos a nosaltres mateixos i fer alguna cosa més per sortir-nos-en. Denunciar l'agressor, fer una crida a la consciència internacional per respectar els drets de les nacionalitats no sols aquelles representades per un estat- que estan per això, per a complir-se i que no quede tot en paper mullat, com sol passar, o prendre partit per capgirar les situacions adverses, haurien de ser les nostres prioritats.

Per això, es fa necessari dotar i donar major presència al nostre petit món dels debats i fòrums sobre identitats i problemes identitaris col·lectius, especialment del nostre, però, també, sobretot, d'altres «nacions sense estat». I és dins d'aquest context psicosocial on caldria incloure els continguts d'*Autoestima i Països Catalans* (La Busca edicions), novetat editorial signada per Quim Gibert, Josep Murgades, Marc-Antoni Adell i Bernat Joan. En definitiva, una selecció de les ponències que es van presentar en un cicle de jornades de psicologia, titulat *La catalanitat, una identitat sòlida*, que va tenir lloc entre l'octubre de 2000 i el març de 2001 a diferents llocs dels Països Catalans (Gandia, Girona, Arenys de Mar, Fraga i Carlet) sota l'empara del «III Congrés de Cultura Catalana» i d'altres entitats.

Si bé d'altres autors, com la Isabel-Clara Simó (*Sobre el nacionalisme. Carta al meu net*, 2000), Víctor Alexandre (*Jo no sóc espanyol*, 1999) que recull un bon grapat de converses amb d'altres personatges, (*Despullant Espanya*, 2001), Joan-Lluís Lluís (*Conversa amb el meu gos sobre França i els francesos*, 2002), per citar-ne uns

quants ben bé recents i representatius i que em vénen ara al cap, o bé algunes de les ponències que es publicaren en l'*Anuari de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca* l'any 2000 algun dels autors del llibre *Autoestima i Països Catalans*, com Quim Gibert, també hi són presents- ja enceten o continuen aquest desacomplexament per reivindicar la nostra catalanitat o per mostrar el petit «calvari» que hem de suportar (fins quan?), en els textos d'*Autoestima i Països Catalans* que ara presentem, prologats per Francesc Ricart, cobren rellevància i actualitat conceptes com «AUTOESTIMA», és a dir, quin valor li donem a la nostra identitat (que, com diu Marc-Antoni Adell, un dels autors d'*Autoestima i Països Catalans*, «no és només un fenomen o tret psicològic atribuïble a l'individu aïlladament, sinó a cada individu en l'àmbit col·lectiu de relacions socio-culturals en què es desenvolupa i, per tant, al mateix col·lectiu»); «AUTOODI» (practicat, sobretot, per aquells «espècimens» que pertanyen a un grup i que reneguen de la

pertinença al mateix, o de l'anomenat, segons el filòleg Josep Murgades, un altre dels autors d'*Autoestima i Països Catalans*, «zel del convers» o «exteriorització apoteòsica...de l'autoodi més profund»); «VERGONYA», «CULPABILITAT», «VICTIMISME», «COLONIALISME», «INDEPENDÈNCIA», GUERRA PSICOLÒGICA», «DESEMPARAMENT APRÉS» (o «aprenentatge de l'abnegació de si mateix en profit dels altres»), «AUTOCENTRAMENT» (i «DESCENTRAMENT») col·lectius, directament relacionats amb el de «ALIENACIÓ», que per a Bernat Joan i Marí, autor de l'última ponència del llibre *Autoestima i Països Catalans*, «fa referència a la capacitat d'una determinada societat humana d'observar-se des de la perspectiva de si mateixa, de ser capaç d'identificar els seus propis interessos col·lectius i de prescindir de les visions que sobre aquesta tenguin unes altres comunitats humanes», cosa que «finalment és una qüestió de DIGNITAT» (i que emfasitze jo).

SANTA BÀRBARA,
28, 29 I 30 DE NOVEMBRE
DE 2003

Àmbits de treball

- Territori, població i economia
- Poder civil i poder eclesiàstic
- Conflictes armats
- Formes de vida tradicional

CONGRÉS

EL SEGLE XIX A LES TERRES DE CRUÏLLA

(Alt Maestrat, Baix Ebre, Baix Maestrat, Matarranya, Montsià, Ports, Ribera d'Ebre i Terra Alta)

Organització

Centre d'Estudis Planers, Ajuntament de Santa Bàrbara i Universitat Rovira i Virgili.

Informació

Secretaria del Congrés
Centre Cultural de Santa Bàrbara
C/ Mare de Déu de Montserrat, 28
Tel. 977 717 732 / 977 719 136
cep@sta-barbara.org
biblioteca@sta-barbara.org

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCs

Fundació Pública de la Diputació de Lleida